וְאָמַר הלוה לאחר זמן פָּרַעְתִּי על פי הוראתם של בית דין שאמרו 1
׳צא תן לו׳, נֶאֱמָן הלוה וצריך להישבע ׳שבועת היסת׳ שאכן פרע. 2
בָּא מַלְוֶה לפני בית הדין, ומבקש לְכָתּוֹב לו אדרכתא, והוא שטר 3
שיוכל על ידו לגבות מנכסי הלוה ככל אשר ימצא, הרי שאין 4
כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לוֹ. 5
אבל אם אמרו בית הדין ללוה, ׳חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ׳, שרק פסקו את 6
הדין [ולא במקרה הקודם ששם הורו בית הדין ׳צא תן לו׳], וְאָמַר 7
הלוה לאחר זמן פָּרַעְתִּי על פי הוראת בית הדין אֵינוֹ נֶאֱמָן להישבע 8
שבועת היסת ולהיפטר מן התשלום, אלא המלוה הוא שנשבע, 9
ונוטל ממנו את החוב. והטעם, מכיון שהוצרך המלוה לתובעו 10
בבית דין, הרי שאין הלוה ממהר לפרוע עד שיצוו עליו בית הדין 11
בפסק גמור ויורו לו ׳צא תן לו׳. ועל כן אם בָּא מַלְוֶה לפני בית דין 12
ומבקש לְכָתּוֹב לו שטר אדרכתא, כּוֹתְבִין בית דין וְנוֹתְנִין לוֹ שטר 13
זה, שהרי אין הלוה נאמן לומר שפרע. 14
רַב זְבִיד מַשְׁמֵיהּ – בשם דְּרַב נַחְמָן אָמַר, בכל מקרה שהורו בית 15
הדין ללוה לפרוע, בֵּין אמרו לו ׳צֵא תֵּן לוֹ׳ בֵּין אמרו ׳חַיָּיב אַתָּה 16
לִיתֵּן לוֹ׳ וְאָמַר הלוה לאחר זמן ׳פָּרַעְתִּי על פי הוראת בית הדין׳, 17
נֶאֱמָן ונשבע שבועת היסת. בָּא מַלְוֶה לבית הדין ומבקש לְכָתּוֹב לו 18
שטר אדרכתא, אֵין בית הדין כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לוֹ. אֶלָּא אִי אִיכָּא 19
לְמֵימַר – אם אכן קיים חילוק בין היכן שבית דין הורו ׳צא תן לו׳ 20
לבין אם הורו ׳חייב אתה ליתן לו׳, הָכִי הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר – כך 21
יש לחלק, במקרה שֶׁאָמְרוּ לוֹ בית דין ׳צֵא תֵּן לוֹ׳ ולאחר זמן וְאָמַר 22
׳פָּרַעְתִּי על פי בית דין׳, וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פָרַע (וְחָזַר וְאָמַר 23
פָּרַעְתִּי), שהיה המלוה תובע אותו בפני עדים לפרוע לו על פי 24
הוראת בית הדין, ובפניהם העיז פניו ולא פרע למלוה, מכיון שכן, 25
הרי הוא הוּחְזַק כַּפָּרָן לְאוֹתוֹ מָמוֹן, ושוב אינו נאמן לומר פרעתי 26
שלא בפני העדים, עד שיפרע לו בעדים. 27
אבל אם הרו בית דין ללוה, ׳חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ׳, וְאָמַר הלוה 28
פָּרַעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁתבע המלוה בפניהם שישלם לו על 29
פי הוראת בית דין, אולם הלוה לֹא פָרַע, ואחר כך חָזַר וְאָמַר 30
פָּרַעְתִּי, לֹא הוּחְזַק כַּפָּרָן לְאוֹתוֹ מָמוֹן – ונאמן בשבועה שישבע 31
שאכן פרע לו, ואינו נחשב כמעיז לעבור על הוראת בית הדין. מַאי 32
טַעֲמָא – מדוע אכן לא נחשב כמעיז, משום שֶׁאִשְׁתַּמּוּטֵי הוּא קָא 33
מִשְׁתַּמֵּיט מִינֵּיהּ – אינו רוצה לכפור ממש, אלא רק שהתמט לזמן 34
מועט מן המלוה, ועושה כן משום שקָבַר הלוה בדעתו, כיון שבית 35
דין לא פסקו פסק גמור ׳צא תן לו׳ אלא רק הורו על החיוב לתת 36
לו, אם כן אוכל להמתין ולא לשלם עַד דְּמַעֲיְינִינַן בְּי רַבָּנַן בְּדִינֵי – עד 37
שידונו חכמי בית הדין בדיני ויפסקו פסק גמור ׳צא תן לו׳. 38
הגמרא מביאה עוד בענין ׳הוחזק כפרן׳: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר 39
רַבִּי יוֹחָנָן, תבע אדם מחבירו, מָנֶה יש לִי בְּיָדְךָ שהלוויתיך, וְחָלָה – 40
הנתבע אוֹמֵר לתובע ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם׳, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁיֵּשׁ 41
לוֹ מנה של חבירו, וְחָזַר הנתבע וְאָמַר לתובע פָּרַעְתִּי לך את שלויתי 42
ממך, הוּחְזַק כַּפָּרָן לְאוֹתוֹ מָמוֹן, ואינו נאמן בתביעה זו, שהרי 43
העדים סותרים דבריו. 44
מביאה הגמרא מעשה להוכיח כדין זה: כִּי הָא – כמעשה שהיה 45
דְּשַׁבָּתַאי, בָּרִיהּ – בנו דְּרַבִּי מָרִינוֹס, כָּתַב לָהּ לְכַלְתֵּיהּ אִיצְטְלָא 46
דְּמִילְתָא כְּכָתוּבָתָהּ – כתב לכלתו [אשת בנו] בכתובתה, שהביאה 47
לפני הנישואין מבית אביה מעיל של צמר נקי בן יומו, וְקַבָּלָהּ עָלֶיהָ 48
– קיבל שבתאי על עצמו שאם תתאלמן או תתגרש, יהיה הוא 49
אחראי במקום בנו, שמעיל זה או דמיו, יהיה בידה כאשר תצא 50
מבית בעלה. אֵירְכָם כְּתוּבָתָהּ – איבדה האשה את הכתובה שבה 51
היה כתוב אחריות חמיה על המעיל, וכאשר נתגרשה ובאה 52
לתבוע את דמי המעיל, אָמַר (להו) [לָהּ] שבתאי חמיה, לֹא הָיוּ 53
דְּבָרִים מֵעוֹלָם – לא נתחייבתי על בגד זה מעולם. אָתוּ סָהֲדֵי וְאָמְרֵי 54
– באו עדים והעידו שאין – אכן כָּתַב לָהּ את אחריות המעיל 55
בכתובתה. לְסוֹף – לאחר שהעידו העדים אָמַר לְהוּ שבתאי 56
פָּרַעְתִּיהּ – פרעתי לה את דמי המעיל. אָתָא לְקַמֵּיהּ – באה האשה 57
לפני דְּרַבִּי חִיָּיא לתובעו לדין, אָמַר לֵיהּ רבי חייא לשבתאי, הוּחְזַקְתָּ 58
כַּפָּרָן לְאוֹתָהּ אִיצְטְלָא, ואינך נאמן עד שיפרע לה דמים בפני עדים: 59

הגמרא דנה בענין הוחזק כפרן לשבועה: אָמַר רַבִּי אַבִּין, אָמַר רַבִּי 60
אַבְלָעָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָיָה חַיָּיב אדם לַחֲבֵירוֹ שְׁבוּעָה – שחייבו 61
אותו בית דין להישבע, כגון מודה במקצת או כופר בחוב ועד אחד 62
מעיד שחייב, וְאָמַר הנתבע שכבר נִשְׁבַּעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ 63
שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, (וְחָזַר וְאָמַר נִשְׁבַּעְתִּי) הוּחְזַק כַּפָּרָן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה – 64
אינו נאמן בדבריו, עד שישבע בפני בית דין. אָמְרוּהָ – אמרו 65
שמועה זו קַמֵּיהּ – לפני דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר לְהוּ רבי אבהו, מִסְתַּבְרָא 66
מִלְּתָא נראים ומסתברים דברי דְּרַבִּי אָבִין רק באופן שֶׁנִּתְחַייֵב 67
שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין – שחייבוהו בית דין להישבע, כגון מודה במקצת 68
ומתחייב על פי עד אחד, במקרה זה אינו נאמן לומר נשבעתי, אֲבָל 69
במקרה שאין בית דין מחייבים אותו להישבע, אלא שחַייֵב עַצְמוֹ 70
שְׁבוּעָה, שאמר מעצמו לתובע, אשבע לך שאיני חייב לך, ולאחר 71
מכן תבעו התובע בפני עדים שישבע לו, ולא רצה להישבע 72
בפניהם, ואחר כך אמר לו ׳נשבעתי לך׳, הריהו [נֶאֱמָן] שאף 73
שדחאו בפני העדים ולא נשבע לו, אינו הוחזק בכך לכפרן, משום 74
שעֲבִיד אִינִישׁ דְּמִקְרֵי וְאָמַר – עשוי אדם לומר שלא אעשה מה 75
שלא חייבו אותי בבית דין אלא אני חייבתי את עצמי, וכשאומר 76
כן אינו נחשב שמסרב וחוזר בו מהתחייבותו להישבע, אלא רק 77
משתמט ודוחה את בעיתעו של חבירו. 78
אַהֲדְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אָבִין – השיבו חכמי בית המדרש את דברי רבי 79
אבהו לחלק בין מתחייב על פי בית דין למתחייב על פי עצמו, לפני 80
רבי אבין. אָמַר לְהוּ – השיב רבי אבין על דברי רבי אבהו, אֲנָא נַמִּי 81
בְּבֵית דִּין אָמְרִי – אף אני, כאשר אמרתי את הדין שהוחזק כפרן 82
בשבועה, לא אמרתי אלא רק כאשר התחייב שבועה על פי בית 83
דין ולא על פי עצמו. 84
מביאה הגמרא שיש ששנו שמועה זו בשם רבי יוחנן שפירש 85
בעצמו שדבריו אמורים רק כאשר נתחייב שבועה בבית דין: 86
אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אַבְלָעָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָיָה חַיָּיב 87
לַחֲבֵירוֹ שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין כגון שבועת מודה במקצת, וְלאחר זמן 88
אָמַר נִשְׁבַּעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, (וְחָזַר וְאָמַר 89
נִשְׁבַּעְתִּי), הוּחְזַק כַּפָּרָן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה. 90
הגמרא חוזרת לעסוק בדיני שטר שנמצא בשוק: אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר 91
רַבִּי יוֹחָנָן, הַמּוֹצֵא שְׁטַר חוֹב בַּשּׁוּק, וְכָתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק – אישור בית 92
הדין שנתקיים השטר בפניהם, וְכָתוּב בּוֹ זְמַנּוֹ בּוֹ בַּיּוֹם – שנכתב 93
שטר זה באותו יום בו מצאו בשוק, יַחֲזִירוֹ המוצא לַבְּעָלִים. והטעם, 94
לפי שאין בשטר זה כל חשש, שהרי אִי – אם נחשוש מְשׁוּם שֶׁכָּתַב 95
את השטר בכדי לְלֵוֹת ולְבסוף לֹא לָוָה, הָא כָּתוּב בּוֹ הֶנְפֵּק – הלא 96
כתוב בשטר הנפק, ואין ההנפק נעשה אלא בפני הלוה וודאי לא 97
היה נותן הלוה לקיים את השטר אם לא שכבר קיבל את ההלואה. 98
וְאִי – אם נחשוש מְשׁוּם פַּרְעוֹן, אין לחשוש כן, כיון שלְפָרִיעָה בַּת 99
יוֹמָא לֹא חַיְישִׁינַן – אין חוששין שנפרע החוב כבר ביום ההלואה. 100
מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי אַסִּי, מִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי 101
– וכי אמר רבי יוחנן דין זה, הָא אַתְּ הוּא דְּאָמַרְתָּ מְשַׁמֵּיהּ – הלא 102
אתה הוא שאמרת משמו דְּרַבִּי יוֹחָנָן, שְׁטַר חוב שֶׁלָּוָה בּוֹ, וּפָרַע, 103
ורוצה שוב ללוות מאותו אדם סכום כזה, אֵינוֹ חוֹזֵר וְלָוֶה בּוֹ באותו 104
שטר, והטעם הוא משום שֶׁכְּבָר נִמְחַל שֵׁעֲבּוּדוֹ – מכיון וכבר פרע 105
את ההלואה הראשונה, הרי שמה שמיעבד נכסיו לפרעון 106
ההלואה כבר בטל וכמי שנמחל, ואילו על הלואה זו האחרונה, 107
לא נכתב שיעבוד, ונמצא שההלואה זו היא מלוה על פה שאין נכסי 108
הלוה משתעבדים עבורה, וכאשר לא ישלם הלוה את חובו, עשוי 109
מלוה זה להוציא קרקע שקנו הלקוחות מאת הלוה [בין ההלואה 110
לגבייה] ותהיה גביית קרקע זו שלא כדין, שהרי אין שיעבוד נכסים 111
למלוה על פה, כאמור. ויש לברר באיזה אופן אמר רבי יוחנן את 112
דבריו, אִימַּת – אימתי רוצה הלוה לחזור וללוות באותו שטר, 113
אִילֵימָא – אם נאמר שההלואה השניה היתה לְמָחָר, וְלֵיוֹמָא חָרָא – 114
או ליום שלאחריו, מַאי אַרְיָא – מדוע נקט רבי יוחנן בדבריו ׳שֶׁכְּבָר 115
נִמְחַל שֵׁעֲבּוּדוֹ׳, תֵּיפּוֹק לֵיהּ שיש לפסול שטר זה מטעם אחר, דַּהֲוָה 116
לֵיהּ מוּקְדָּם – פסול של שטר מוקדם, שזמנו של שטר זה הוא 117
מוקדם מזמן ההלואה, וּתְנַן – הלא שנינו במשנה (שביעית פ״י 118

המשך בעמוד רד

מ״ה, שְׁטָרֵי חוֹב הַמּוּקְדָּמִין פְּסוּלִין, ואם כן מטעם זה יש לפסול את השטר, אֶלָּא לַאו – האם אין מדובר כאן שההלוואה השניה התקיימה אף היא בְּיוֹמֵיהּ – באותו היום שבו נעשתה ההלוואה הראשונה, שלאחר ההלוואה הראשונה, פרע הלוה את חובו, ועוד באותו היום לוה בשנית, ועל כך אנו אומרים ששטר זה פסול משום שנמחל שיעבודו, ולא משום שטר מוקדם, שהרי התאריך הנכתב בו, אמת הוא לגבי שתי ההלוואות, אַלְמָא – מוכח מכך, פָּרְעֵי אִינְשֵׁי בְּיוֹמֵיהּ – פורע אדם חובו אף ביום ההלוואה עצמו. והיינו שלא כמו שאמרת בשם רבי יוחנן שאין חוששים לכך.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי אסי לרבי זירא, מִי קָא אָמֵינָא דְּלֹא פָּרְעֵי כְּלָל – וכי אמרתי שלא קיים כלל מציאות כזו שפורע אדם את ההלוואה באותו היום, לא כך אמרתי, אלא דְּלֹא שְׁכִיחֵי אִינְשֵׁי דְּפָרְעֵי בְּיוֹמֵיהּ קָא אָמֵינָא – כל שאמרתי הוא רק שלא מצויים בני אדם שפורעים באותו היום, וכיון שכן אין חוששין לכך, אולם אם אכן אירע דבר זה ולוה אדם פעמיים באותו יום, לזאת הוצרך רבי יוחנן לומר שאין חוזר ולוה באותו השטר.

ביאור נוסף לדינו של רבי יוחנן, שהמוצא שטר חוב בשוק וכו׳ יחזירו לבעלים: רַב כָּהֲנָא אָמַר, מדובר במקרה כְּשֶׁחַיֵּיב מוֹדֶה שעדיין לא פרע, ולכן יחזיר לבעלים.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם אכן מדובר כאשר החייב מודה, מַאי לְמֵימְרָא – מה נתחדש בהלכה זו, הלא ודאי שעל המוצא להחזיר למלוה.

מיישבת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היה מקום לומר כי הַאי מִפְּרַע פָּרְעֵיהּ – הלוה אכן פרע את חובו, וְהַאי דְּקָא אָמַר לֹא פָּרַעְתֵּיהּ – הטעם שאומר שעדיין לא פרע, הוא מִשּׁוּם דְּקָבָעֵי מָהֲדַר לְמַזְּפֵא בֵּיהּ זִמְנָא אַחֲרִיתִי – רוצה הוא לחזור וללוות בשטר זה פעם נוספת, וְלִשְׁטֵי דְּסַפְרָא חֲיִישׁ – ורוצה הוא להרויח את המעות שצריך לשלם לסופר עבור כתיבת השטר, ומשום כך מודה בשטר זה, בכדי שיוכל ללוות בו בשנית, ואם כן משום חשש זה אין להחזירו למלוה שהרי כבר נפרע, קָא מַשְׁמַע לָן – מחדש רבי יוחנן בדבריו שאין חוששים לכך ומחזירים את השטר למלוה. והטעם שאין חוששין, משום דְּאִם כֵּן – אם אכן כבר נפרע החוב והיה הלוה מבקש להשתמש בשטר בשנית, הלא מַלְוֶה גּוּפֵיהּ לֹא שָׁבַק – המלוה עצמו לא היה מניחו לעשות כן, כיון דְּסָבַר שְׁמָעֵי בֵּי רַבָּנַן וּמַפְסְדֵי לִי חושש המלוה שמא בית דין ישמעו שכבר נפרע החוב ונמחל שיעבודו, ולא יניחו לו לטרוף מנכסי הלוה שנמכרו ללקוחות.

מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתָנֵי – במה שונה דין זה ממה ששנינו במשנתינו (לעיל יב:), מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב, אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים, שמעמיד הלוה את נכסיו כאחראים לחובו, שאם לא ישלם יגבה מהם המלוה, לֹא יַחֲזִיר המוצא שטרות אלו, וְאוֹקְמָנָא – העמדנו משנה זו באופן כְּשֶׁחַיֵּיב מוֹדֶה בחוב שבשטר, וְהטעם שלא יחזירו מִשּׁוּם שֶׁמָּא כָּתַב לִלְוֹת בְּנֵיהֶן וּבאמת לֹא לָוָה עַד תִּשְׁרֵי שלאחריו, ונמצא שאם מכר הלוה נכסים בין ניסן לתשרי, אין המלוה רשאי לגבות מהם, כיון שנמכרו קודם ההלואה, וְאָתֵי לְמֵמְרַךְ לָקוֹחוֹת מִנֵּיסָן וְעַד תִּשְׁרֵי – ויבוא המלוה להוציא מלקוחות שקנו ממנו נכסים בין ניסן לתשרי על ידי שטר זה, ותהיה גבייה זו שֶׁלֹּא כְּדִין שהרי נמכרו נכסים אלו קודם ההלואה כאמור, ולכך לא יחזיר. ורואים שלֹא אָמְרִינַן – אין אומרים אנו כסברא המבוארת לעיל דְּאִם כֵּן מַלְוֶה גּוּפֵיהּ לֹא שָׁבַק – שהמלוה עצמו יסרב להלוות בשטר זה, ומשום דְּאָמַר לֵיהּ ללוה כְּתוֹב שְׁטָרָא אַחֲרִינָא – כתוב שטר אחר בְּזמן של תִּשְׁרֵי משום החשש דִּדְלָמָא שָׁמְעֵי רַבָּנַן וּמַפְסְדֵי לִי – שמא ישמעו על כך בית דין ויפסלו את השטר מלגבות מנכסים משועבדים. ומדוע אם כן במקרה לעיל בו ביארנו דברי רב כהנא, אומרים סברא זו שלא ירצה המלוה להשתמש בשטר זה משום החשש שמא ישמעו על כך בית דין.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי, הָתָם – בדין משנתינו שלא יחזיר השטר מחשש שכתב ללוות בניסן ולא לוה עד תשרי, אכן יש טעם לחשש מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ רַוָּחָא – יש לו רווח בכך שיחזיק את השטר, דְּקָא טָרִיחַ לָקוֹחוֹת – שיכול הוא לטרוף בכך מהלקוחות כל משך הזמן שקנו מִנֵּיסָן וְעַד תִּשְׁרֵי, והוא זמן רב, לכך אף שקיים החשש שמא יוודע לבית הדין ששטר זה מוקדם ויפסלוהו, מכל מקום מֵינַח נִיחָא לֵיהּ – נוח לו להחזיק בשטר, וְלֹא אָמַר וְלֹא מִידִי – ולא לומר ללוה דבר, ולכך חוששים אנו ולא יחזיר את השטר הנמצא. אבל הָכָא – כאן במצא שטר שזמנו באותו יום, כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ רַוָּחָא – באופן זה ששתי ההלואות נעשו באותו היום אין למלוה רווח של זמן נוסף בכדי להוציא נכסים מן הלקוחות, דְּסוֹף סוֹף שְׁטָרָא הַאידָּנָא כְּתִיב – שהרי אף השטר של ההלואה הראשונה זמנו הוא באותו יום, מַאי אִיכָּא דְּקָטָרִיחַ לָקוֹחוֹת – מה רווח יש במה שישתמש בשטר הלואה הראשון לענין טריפת הלקוחות, וכיון שאין לו רווח בדבר על כן בְּשֶׁטָּר שֶׁנִּמְחַל שִׁיעְבּוּדוֹ לֹא שָׁבִיק – בשטר שכבר הלוה בו קודם ונפרע החוב ונמחל שיעבודו, עשוי הוא רק להפסיד אם יוודע הדבר לבית דין שאז לא יתנוהו לגבות מן הלקוחות כלל, לכך לא יניח ללוה להשתמש בשטר הראשון, ומשום כך אין חוששים לדבר, ונאמן הלוה במה שאומר שלא פרע.

הגמרא דנה בחיובי ממון שהם מ׳תנאי בית דין׳ כגון כתובה, שאין אדם חייב בה אלא מתקנת חכמים, וכן מזון אשה ובנות לאחר גירושין: אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַמּוֹעֵן אַחַר מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין – תבעה האשה את כתובתה בבית הדין וטען הבעל ואמר פרעתי ממון זה שלא בפני עדים,

לֹא אָמַר כְּלוּם וְחַייֵב לְשַׁלֵּם. מַאי טַעְמָא – מִדְּהוּ הַטַּעַם שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, מִשּׁוּם שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין – חִיּוּב מִמּוֹן הַחֵל עַל פִּי תִּקְנַת חֲכָמִים, נַחְשֵׁב כְּמַאן דְּנָקִיט שְׁטָרָא בִּידֵיהּ דָּמֵי – כְּאִילּוּ הַתּוֹבֵעַ מַחְזִיק בְּיָדוֹ שְׁטַר חוֹב חָתוּם עַל כָּךְ, וְלֹכֵן הַנִּתְבָּע אֵינוֹ נֶאֱמָן לוֹמַר פָּרַעְתִּי אִם אֵין לוֹ עֵדִים.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, וְכִי לֹא מְשְׁנָתֵינוּ – מִשְׁנָה מְפוֹרֶשֶׁת הִיא זוֹ, שֶׁמַּעֲשֵׂה בֵּית דִּין דִּינוֹ כְּשׁטָר. וְכִפִּי שֶׁשָּׁנִינוּ בִּכְתוּבוֹת (פח:), גֵּירְשׁ אָדָם אִשְׁתּוֹ, וְהִיא תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, אִם הוֹצִיאָה בִּפְנֵי בֵּית הַדִּין אֶת הַגֵּט, וְאֵין עָמּוֹ כְּתוּבָּה, שְׁלֹא הוֹצִיאָה אֵיתוֹ אֶת שְׁטַר הַכְּתוּבָּה, גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ וְהַבַּעַל אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעוֹן פָּרַעְתִּי אֶת הַכְּתוּבָּה וְהַחֲזֹרֶת לִי אֶת שְׁטַר הַכְּתוּבָּה וְקָרַעְתִּי אוֹתוֹ, מִשּׁוּם שֶׁתְּנַאי הַכְּתוּבָּה, מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין הוּא. מוּכָח שֶׁכְּתוּבָּה שֶׁהִיא 'מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין', גּוֹבִים אוֹתָהּ כְּאִילּוּ כְּתוּבָּה בְּשׁטָר, וְקָשֶׁה מַה חִּידּשׁ רַבִּי יוֹחָנָן בִּדְבָרָיו.

מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן [בִּלְשׁוֹן מָשָׁל] אִי לַאו דִּדְלַאי לָךְ חַסְפָּא לֹא מַשְׁכַּחַת מַרְגָּנִיתָא תּוּתָהּ – אִם לֹא שֶׁהַייתִי מַגִּיהַּ לְךָ חֲתִיכַת חֶרֶס, לֹא הָיִית מַגְלֶה אֶת הַמַּרְגָּלִית הַיְקָרָה שֶׁתַּחְתֶּיהָ. כְּלוֹמַר, זֶהוּ בְּאֹמֶת הַחִידּוּשׁ שֶׁבְּמִשְׁנָה שֶׁמַּעֲשֵׂה בֵּית דִּין גּוֹבִים אוֹתוֹ כְּאִילּוּ כָּתוּב בְּשׁטָר, וְאַחַר שֶׁאָמַרְתִּי דִּין זֶה לְמִדַּת שׁוֹזְהוֹ טַעַם הַמִּשְׁנָה בִּכְתוּבוֹת.

הַגְּמָרָא מֵבִיאָה קוּשְׁיָא עַל הַדְּבָרִים: אָמַר אַבַּיֵי, מַאי – מֵהֵי מַרְגָּנִיתָא זוֹ, דִּלְמָא – הֲלֹא יִתֵּן שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עַסְקִינַן, וְסוֹמְכִין עַל תַּנַּאי בֵּית דִּין שֶׁבְּכָל נִישׂוּאִין יְשׁנָה הַתְחַייבוּת לִכְתוּבָּה, וְלֹכֵן הָאִשָּׁה אֵינָהּ צְרִיכָה לְהָרְאוֹת אֶת הַכְּתוּבָּה, דְּגֵט הַיֵּינוּ כְּתוּבָּתָהּ – שֶׁהֲגֵט הוּא בְּעֵצֶם שְׁטַר הַכְּתוּבָּה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין כּוֹתְבִים כְּתוּבָּה הַגֵּט מְעִיד עַל חִיּוּב הַכְּתוּבָּה וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְהָרְאוֹת אֶת הַכְּתוּבָּה כְּדֵי לְגַבּוֹתָהּ, וְרַק אִם הַבַּעַל הוֹצִיא שׁוּבָר שֶׁאָכֵן שִׁילֵּם לָהּ כְּתוּבָּתָהּ, לֹא יִשָּׁלֵם יוֹתֵר. אֲבָל בִּמְקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין כְּתוּבָּה, אִי נָקְטָא כְּתוּבָּה גַּבְיָא – אִם מַחְזִיקָה הָאִשָּׁה בִּידָהּ כְּתוּבָּה, גּוֹבָה. וְאִי לָא – אִם אֵין בִּידָהּ כְּתוּבָּה, לָא גַּבְיָא – אֵינָהּ גּוֹבָה, מִשּׁוּם שֶׁהַבַּעַל יָכוֹל לוֹמַר שֶׁכְּבָר פָּרַע אֶת הַכְּתוּבָּה וְקָרָעָהּ. וְאֵין לְהוֹכִיחַ מֵהַמִּשְׁנָה בִּכְתוּבוֹת שֶׁסְּתָם מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין הוּא כְּמוֹ שֶׁנִּכְתַּב בְּשׁטָר.

אַבַּיֵי דּוֹחֶה אֶת שְׁאֵלָתוֹ: הָדַר אָמַר אַבַּיֵי לַאו מִלְּתָא הִיא דְּאָמְרֵי – חָזַר אַבַּיֵי מִדְּבָרָיו וְאָמַר שֶׁאֵינָם נְכוֹנִים, מִשּׁוּם דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – אִם אָכֵן נֶאֱמַר שֶׁבִּמְקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עַסְקִינַן, וְלֹכֵן גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ בְּלֹא שְׁטַר כְּתוּבָּה, אֲבָל בִּמְקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין כְּתוּבָּה אִי נָקְטָא כְּתוּבָּה גַּבְיָא – אִם יֵשׁ בִּידָהּ כְּתוּבָּה גּוֹבָה, וְאִי לָא – וְאִם אֵין בִּידָהּ כְּתוּבָּה, לָא גַּבְיָא – אֵינָהּ גּוֹבָה, מַה נֶּאֱמַר בַּאַלְמָנָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ מִן הָאֵירוּסִין וְלֹא נִשֵּׂאָהּ, שֶׁאֵין לָהּ כְּתוּבָּה לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ כּוֹתְבִים כְּתוּבָּה אַחֲרֵי הָאֵירוּסִין, אֶלָּא רַק אַחֲרֵי הַנִּישׂוּאִין, בְּמַאי נַבְיָא – בְּמַה תִּגְבֶּה אֶת כְּתוּבָּתָהּ הֲרֵי אֵין לָהּ שְׁטַר כְּתוּבָּה, וְעַל כָּרְחֵךְ שְׁגוּבָה בְּעֵדֵי מִיתַת בַּעַל – עֵדִים שֶׁמֵּת מִן הָאֵירוּסִין וְעַל פִּיהֶם גּוֹבִים בֵּית דִּין כְּתוּבָּתָהּ מִיּוֹרְשֵׁי הַבַּעַל. אוּלַם אִם כֵּן, לְמַעוֹן הַיּוֹרֵשׁ וְלִימָא פָּרַעְתִּיהּ – וְיֹאמַר 'פָּרַעְתִּי אֶת כְּתוּבָּתָהּ' וְיִפָּטֵר מִלְּשַׁלֵּם. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי – וְאִם תֹּאמַר שֶׁאָכֵן עַל יְדֵי טַעֲנָה זוֹ יִפָּטֵר הַיּוֹרֵשׁ מִן הַכְּתוּבָּה, אִם כֵּן מָה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן שֶׁתִּיקְנוּ כְּתוּבָּה לָאַרְמְלָה, הֲלֹא תָּמִיד יוּכַל לִטְעוֹן הַבַּעַל אוֹ יוֹרְשָׁיו פָּרַעְתִּי, וְנִמְצָא שֶׁהָאִשָּׁה אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת כְּתוּבָּתָהּ. מוּכָח מִכָּאן, שֶׁאַף בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִים כְּתוּבָּה, גּוֹבִים כְּתוּבָּתָהּ מִן הַבַּעַל וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעוֹן פָּרַעְתִּי גַּם אִם אֵין הָאִשָּׁה מוֹצִיאָה אֶת הַשְּׁטָר, וְלֹכֵן בְּאַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין אֵין הַיּוֹרְשִׁים יְכוֹלִים לִטְעוֹן פָּרַעְנוּ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לָהֶם שׁוּבָר.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל חִזְרַת אַבַּיֵי: אָמַר לֵיהּ מַר קַשְׁשָׁא בְּרֵיהּ – בְּנוֹ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי, וְאַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין שֶׁאָמַרְנוּ דְּאֵית לָהּ כְּתוּבָּה, מְנָא לָן – מִנַּיִן לָנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהּ כְּתוּבָּה, אֵילֵימָא – אִם נִלְמַד זֹאת מֵהָא דְּתַנַּן – מִמַּה שֶׁשָּׁנִינוּ בִּכְתוּבוֹת (נד:), אִשָּׁה שֶׁנִּתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה בֵּין מִן הָאֵירוּסִין וּבֵין מִן הַנִּישּׂוּאִין גּוֹבָה אֶת הַכֹּל, גַּם אֶת הַכְּתוּבָּה שֶׁתָּקְנוּ לָהּ חֲכָמִים וְגַם אֶת הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהִתְחַייֵב לָהּ בַּעְלָהּ, וּמוּכָח שֶׁיֵּשׁ כְּתוּבָּה מִן הָאֵירוּסִין, יֵשׁ לְדַחוֹת, דִּלְמָא – יִתָּכֵן שֶׁדִּין זֶה שְׁגוּבָה אֶת הַכֹּל, הוּא רַק הֵיכָא – הֵיכָן דְּכָתַב לָהּ כְּתוּבָּה מִעַצְמוֹ, אֲבָל חֲכָמִים לֹא תִּיקְנוּ כְּתוּבָּה, וְאֵין לְהוֹכִיחַ מִכָּאן שֶׁיֵּשׁ כְּתוּבָּה מִן הָאֵירוּסִין. וְכִי תֵּימָא – וְאִם תֹּאמַר, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַעֲמִיד אֶת הַמִּשְׁנָה כְּשֶׁכָּתַב לָהּ מֵעַצְמוֹ לְפִי שֶׁאִם כֵּן יִקָּשֶׁה מַאי לְמֵימְרָא – מַה הַחִידּוּשׁ בְּמִשְׁנָה, הֲרֵי פְּשׁוּט שֶׁאִם הִתְחַייֵב לָהּ כְּתוּבָּה הוּא חַייֵב לְשַׁלֵּם, עַל כָּךְ יֵשׁ לְהָשִׁיב שֶׁהַחִידּוּשׁ הוּא לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה – לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁלֹּא כִּדְעַת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה דְּאָמַר, שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ תּוֹסֶפֶת כְּתוּבָּה אֶלָּא עַל מָנָת לְכוֹנְסָהּ – כְּדֵי שֶׁתִּיכָּנֵס בְּרָצוֹן לְחוּפָּתָהּ, וְאֵינָהּ גּוֹבָה תּוֹסֶפֶת זוֹ מִן הָאֵירוּסִין כֵּיוָן שֶׁלֹּא כְּנָסָהּ, וְלֹכֵן אִצְטְרִיכָא לֵיהּ – הוֹצְרַךְ הַתַּנָּא בַּמִּשְׁנָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁגּוֹבָה כָּל מַה שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתוּבָּתָהּ.

מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא: דַּיְקָא נַמִּי – יֵשׁ לְדַייֵק מִלְּשׁוֹן הַמִּשְׁנָה שֶׁמְּדּוּבָּר שֶׁכָּתַב לָהּ מִדַּעְתּוֹ אֶת כְּתוּבַת הָאֵירוּסִין, דְּקָתָנֵי – שֶׁהֲרֵי כְּתוּב גּוֹבָה אֶת הַכֹּל, אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא – אִם אָכֵן נֶאֱמַר שֶׁמְּדּוּבָּר דְּכָתַב לָהּ מֵרְצוֹנוֹ, הַיְינוּ דְּקָא תָנֵי – זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בְּמִשְׁנָה שֶׁגּוֹבָה אֶת הַכֹּל, דְּהַיְינוּ כָּל מַה שֶׁנִּתְחַייֵב לָהּ מִדַּעְתּוֹ בִּכְתוּבָּתָהּ. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אוּלַם אִם נֶאֱמַר שֶׁמְּדּוּבָּר בְּאוֹפֶן דְּלֹא כָּתַב לָהּ אֶת הַכְּתוּבָּה מִדַּעְתּוֹ אֶלָּא הִיא תַּקָּנַת חֲכָמִים וּמַתְנָאֵי כְּתוּבָּה,